

ПОСВІТ ЗАПОВІТНОЇ ЗОРІ ІВАНА ХЛАНТИ

В. Марко. Заповітна зоря Івана Хланти : нарис життя і творчості / Василь Марко. Ужгород : ТДВ «Патент», 2018. 272 с.

Таки життя вміє дивувати, даруючи радість людського спілкування, радість відкриття духовного всесвіту іншої людини! Чи мріялось мені колись про знайомство з укладачем чи не всіх збірників українських народних казок, на яких зростала я, а згодом і мої діти? Чи могла сподіватись, що, коли упорядковуватиму спомини про мого наукового керівника, Василя Марка, відомого літературознавця і прекрасну людину, озветься із Закарпаття його земляк Іван Хланта, з яким пов'язано стільки біографічних сторінок незабутнього Вчителя, стільки роздумів у рецензіях, що ними рясніє бібліографічний показчик... Ба більше: виявилось, що вже після того, як пролягла Василеві Петровичу дорога в засвіти, на Срібній землі побачила світ його книжка «Заповітна зоря Івана Хланти» (2018). Слово, яке озивається з вічності... І нагадує про вічне – народні казки і пісні, колядки і вертепні драми, перекази й легенди, духовні діяння і вічне прагнення наблизитись до ідеалу. А ще – про людину як носія народної пам'яті. Про фольклориста і краєзнавця, бібліографа і літературного портретиста Івана Хланту.

Народнопоетична творчість обрала Іванка ще в ранній юності. І він полюбив її так, що стала сенсом життя. Саме невтомна праця на царині фольклористики піднесла свого обранця до вершин визнання: нині, на порозі свого поважного ювілею – 80! – Іван Васильович є академіком Академії вищої освіти України, заслуженим діячем мистецтв, лавреатом багатьох премій, орденоносцем і медалістом, нагородженим низкою почесних грамот. Та й не дивно: з-під його пера, як автора й упорядника, пішли в люди більше сотні книг.

Знайомство Василя Марка й Івана Хланти, директора Дулівської восьмирічки і молодого вчителя української мови та літератури Лазівської школи Тячівського району на Закарпатті, було закономірним: В. Марко любив недільні роздуми в тиші директорського кабінету, а І. Хланта у вихідні обходив села ріднокраю в пошуках фольклорних джерел, казкарів-оповідачів... Поки що молодий фольклорист приглядався до оформлення освітнього закладу, яким опікувався земляк, аби згодом розвинути ідею й організувати літературно-мистецький музей у рідному селі, в Копашнівській школі Хустського району, який стане Народним, зібравши спільними зусиллями учителів, учнів, знайомих, друзів перлини творчості народної та письменників і художників-земляків.

Варто зауважити, що Василь Марко завжди пильно стежив за літературним процесом над Ужем, навіть коли його літературознавча стежа простелилася за тисячу кілометрів від рідних черешень, посаджених батьком, від запашних полонин понад Теремлю, аж під степові вітри Центральної України, у Кіровоград. Відгукувався рецензіями, готував літературні огляди й передмови, листувався і радив. Щовідпустки летів на крилах радості в рідне Руське Поле. Тож Івана Хланту підтримував зичливо не тільки з нагоди виходу

чергової книжки (добрий десяток рецензій!), але й організував колективного листа в Міністерство культури «Майбутнє не пробачить», який разом із ним підписали провідні літературознавці кафедри української літератури – професори Світлана Барабаш, Григорій Клочек, Леонід Куценко, коли над «фольклористом від Бога» нависла загроза звільнення з роботи (Культура і життя. 2005. 30 листоп. №47–48). Та й як було не захистити безмежно віддану справі людину, яка стільки зробила вперше: І. Хлантою впорядковані серії тематичних збірників казок; окремим виданням опубліковані народні пісні, записані Панасом Мирним та Іваном Біликом; досліджена творчість літераторів-земляків і створені бібліографічні покажчики; проаналізована півстолітня діяльність Закарпатського народного хору...

Нарис життя і творчості «Заповітна зоря Івана Хланти» – лебедина пісня літературознавця, що припадає до витоків духовності в багатодітній селянській родині, нагадує про живильну силу підліткового завзяття (запис понад двох тисяч казок і пісень у шкільному віці), оповідає про вчительське прагнення поєднати емоційне й інтелектуальне в процесі формування особистості, про визрілу жагу зануритись до наукових глибин і сягнути вершин народної творчості... І це тільки заспів.

Книжка складається з п'яти розділів, бібліографічного покажчика окремих видань, літератури про життя і творчість, відгуків про фольклористичні, літературознавчі, бібліографічні та мистецтвознавчі праці Івана Хланти. Це не єдина праця про науковця, одержимого ідеєю зберегти народнопоетичне багатство. Про закарпатського подвижника Іван Губаль створив художньо-документальну повість «Володар мудрості народної» (Ужгород: Патент, 2004), Михайло Ряшко написав ліро-філософську поему «Лицар духу» (Ужгород: Патент, 2004), Володимир Качкан уклав «Бібліографічний покажчик» (Ужгород: Патент, 2008).

В. Марко знайомить із життєвими дорогами фольклориста, то торкаючи художнім образом чуттєвих струн душі, то застосовуючи публіцистичну стилістику, відповідну викликам часу, і переконливу мову фактів, то пропонує класифікацію напрямів огляду творчості. При цьому погляд поважного літературознавця фіксує як динаміку поступу особистості, так і психологічні й ментальні особливості дослідника, які диктують орієнтацію літературно-краєзнавчих лоцій на ідейно-тематичний підхід, а отже, потребують уточнень, зокрема щодо долі письменників у часи тоталітаризму: «Без таких уточнень, нехай ще болючих, усієї правди не сказати. А нам так потрібне хрещення правдою» [с. 52]. У цьому зауваженні – весь Марко, яким я його знала: делікатний у висловлюваннях, але наполегливий у досягненні окресленого результату. Застережні маркери «але», що спонукають до подальшої роботи.

Оцінюючи зусилля І. Хланти в творенні цілого бібліографічного світу, – а це два десятки імен і літературних явищ у культурному процесі – варто наголосити на фундаментальній праці «Літературне Закарпаття у ХХ столітті» (1995), яка зібрала майже 40 рецензій та відгуків й була названа «енциклопедією літературного Закарпаття», набувши міжнародного розголосу, працею подвижника, одержимого на добро.

Звісно, В. Марко не міг оминати увагою книжку літературних портретів «Тернистий шлях до храму» (1994), оскільки мав власну думку про художній рівень і творчі потенції письменників краю (розлогу інформацію для роздумів дають листи науковця до І. Чендея), звідси – висновок про те, що критичному перу І. Хланти «бракує <...> критичної гостроти» [с. 82]. Та цю заувагу компенсує чутливість пера І. Хланти до новаторських пошуків митця, зокрема до поезики прози Дмитра Кешелі.

Третій – центральний – розділ «З глибин вічності», емко презентує пошуки фольклористом народних оповідачів, майстрів співу і дотепників, носіїв обрядового дійства. Скажу лише, що щаслива зоря привела І. Хланту до унікального феномена, казкаря-оповідача-пісняря Юрія Баняса, на Хустщину і подарувала неймовірну можливість записати із його уст цілий «духовний материк».

Торкнувшись історії питання, В. Марко виокремлює серед збирачів народних казок Покуття і Закарпаття Оскара Кольберга і Володимира Гнатюка, наголошує на пієтетному ставленні І. Хланти до заслуг Гнатюка перед культурою слов'янського світу.

«Наближенням до Абсолюту» названо подвижництво науковця-фольклориста в публікуванні збірників, присвячених вертепному дійству, колядкам і духовному співу. Протягом усього свідомого життя збираючи казки, він ніяк не наважувався синтезувати матеріал, аби здобути звання доктора мистецтвознавства. Та 2007 року Рубікон було перейдено – І. Хланта захистив дисертацію, упевнившись у важливому значенні для Незалежної України жанру духовної пісні, його історії та поезики (на матеріалі Карпатського регіону). І опонентом на його захисті був В. Марко.

Кожен із них вибудував дорогу до Храму мистецтва слова наполегливою працею, пройшов стежками до його таїни довгими роздумами над словом, аби виявити коди текстів.

Якщо стисло сформулювати код заповітної зорі Івана Хланти, то це – сповідальність і чистота. А хіба може бути іншим погляд, звернений до Неба Духовності? Погляд людини, яка народилася під великодньою зорею і чие прізвище прекрасно римується з талантом...

*Антоніна ЦАРУК,
м. Кропивницький*